

FAMILIA NOBILIARĂ MOSCA DE IVANDA

Sașa Iașin*

Cuvinte cheie: Banat, Ivanda, aromâni, Mosca

Keywords: Banat, Ivanda, aromanians, Mosca

Eliberarea Banatului de sub stăpânirea otomană la începutul secolului al XVIII-lea a oferit posibilitatea unei dezvoltări economice, concomitent cu o prosperitate socială după care tânjea Europa occidentală. Cu alte cuvinte, intervenția militară care a avut ca finalitate eliberarea Banatului și instaurarea unei noi administrații a oferit premisele unei dezvoltări accentuate după modelul occidentului european. Cuceritorul Banatului, Eugeniu de Savoya, a încredințat guvernarea acestui *neoaquisticum* contelui Claudiu Florimund Mercy. Întrucât acest nou bun dobândit pe calea armelor a fost considerat de îndată un bun al Coroanei habsburgice, chivernisirea lui devenea problema directă a Consiliului aulic de Război și a Camerei curții Vieneze.¹ Astfel, în spiritul acestei griji, administrația habsburgică a întreprins o serie de măsuri pentru a favoriza dezvoltarea socială și economică a Banatului, dar a căutat totodată să ajungă la un acord de principiu cu nobilimea ungară. Carol al VI-lea și Maria Theresia au trebuit să răspundă pretențiilor nobilimii ungare care, văzând Banatul eliberat de sub administrația otomană, au emis pretenții pentru retrocedarea vechilor domenii nobiliare deținute odinioară de familiile lor în Banat.

Reorganizarea comitatensă a Banatului l-a adus în prim plan pe contele Christof Niczky care a fost numit prefect de Timiș. Viziunile sale privind reforma sistemului aristocratic, precum și concesiile făcute populației vorbitoare de limba sârbă, precum și a credincioșilor de rit creștin orthodox, în opoziție cu consilierul Jozsef Hajnocy, au favorizat ca Banatul să fie atractiv pentru eventualii investitori. Principiul contelui Niczky a fost acela de a angrena elita nobiliară din Banat în politica timpului, în luarea deciziilor, precum și prezența mai pregnantă în relația ei cu Viena. De aceea se întrevădea și reforma, concomitent cu geneza noii elite nobiliare a imperiului,

---

* Episcopia Ortodoxă Sârbă Timișoara, e-mail: isidora_iasin@yahoo.com

¹ Vasile V. Munteanu, *Contribuții la istoria Banatului* (Timișoara, 1990), 136.

deoarece cea mai mare parte a nobilimii ungare a rămas nu doar consecventă în dorința de a redobândi vechile domenii deținute în evul mediu, ci a rămas și tributară mentalității evului mediu.² Trebuia să se răspundă tendințelor aristocratice și burgheze, iar antagonismele sociale provenite din lupta feudalismului și a capitalismului, în care burghezia se dorea egala aristocrației, au urgentat rezolvarea acestei problematici în ceea ce privește elita socială din Banat.³ Avântul economic al Banatului și îmbunătățirea condițiilor de trai ale populației, având la bază idealurile iluministe occidentale asupra unui *homo novus*, care au dus mai târziu la izbucnirea Revoluției franceze din anul 1789, au presupus reforma elitei sociale într-un spirit al despotismului luminat.⁴

Reușind să țină în frâu cerințele nobilimii ungare, golirea vistieriei și îndatoririle foarte mari din timpul domniei Mariei Theresia au obligat Casa de Habsburg să vândă imensele domenii din Banat uzând de *jure armorum* prin care a fost redobândit Banatul.⁵ Odată luată hotărârea privind vânzarea domeniilor a fost stăvilită încercarea nobilimii ungare de a fi reîmproprietărită pe seama vechilor domenii, veniturile vistieriei statului au început să crească și au fost create condițiile apariției unei noi nobilimi, care prin cumpărarea unui domeniu primea și titlul nobiliar. Se înțelege că această nobilime nu este o „nobilime de sânge”, asemănătoare celei din evul mediu, ci este o „nobilime cumpărată prin diferite artificii ale epocii”. Marile domenii latifundiare au fost păstrate de către Casa de Habsburg, precum și minele și o parte din localitățile de graniță și de interes strategic, iar celelalte domenii au fost divizate și propuse de contele Niczky spre vânzare.

Domeniile au fost împărțite în patru grupe valorice, iar cumpărătorul era obligat să exprime fidelitatea față de coroană, să mențină în stare de exploatare maximă domeniile achiziționate și să contribuie la modernizarea agriculturii, comerțului și a manufacturii.⁶ În scopul vânzării cât mai profitabile, administrația habsburgică a organizat trei licitații pentru vânzarea domeniilor din Banat. Prima licitație a fost organizată în data de 1 august 1781 concomitent la

² Lászlo Marjanucz, „Administrație, colonizări și culturi în vremea comitatelor,” în Victor Neumann, coord., *Istoria Banatului* (București, 2015), 67.

³ Albert Soboul, *Revoluția franceză* (București, 2009), 7.

⁴ Victor Neumann, „Iluminismul și politicile Habsburgilor: cazurile Transilvaniei și Banatului,” în Neumann, coord., *Istoria Banatului* (București, 2015), 48

⁵ Munteanu, *Contribuții*, 136

⁶ Prima grupă valorică cuprindea domaniile a căror valoare a fost între 300.000 și 400.000 de forinți; a doua grupă valorică cuprindea domeniile cu valoarea cuprinsă între 150.000 și 300.000 de forinți; a treia grupă valorică cuprindea domeniile cu valoare mai mică de 150.000 de forinți iar a patra grupă valorică era destinată micii nobilimi cu prețuri relativ mici. (Marjanucz, „Administrație,” 67 – 68)

Viena și Timișoara, iar celelalte două au fost organizate la Timișoara în data de 15 septembrie 1781, respectiv 10 aprilie 1782.⁷

Cu toată împotrivirea nobilimii ungare, la aceste licitații au participat foarte mulți candidați înstăriți care proveneau din medii lingvistice și religioase din cele mai diverse. Casa de Habsburg urmărea astfel angrenarea și aducerea la ascultare a tuturor populațiilor conlocuitoare din imperiu și nu numai reabilitarea stării vistieriei statului. Mitropoliei de Karlovitz i-a fost recunoscut dreptul de cârmuire asupra tuturor ortodocșilor din imperiu, indiferent de limba vorbită, iar ierarhiei sârbe îi revenea obligația de a menține pașnic spiritul coexistenței multiconfesionale și plurilingvistice.

Un important segment al noii nobilimi din Banat îl constituie nobilii proveniți din comunitatea de negustori înstăriți aromâni din jurul Moscopoliei. Tulburările sociale, emigrările dictate de evenimentele politice care au distrus foarte multe din centrele aromâne din Peninsula Balcanică, dar și dorința de a-și conserva și sporii averii, au făcut ca negustorii aromâni să fie foarte receptivi la chemarea Casei de Habsburg în vederea achiziției de domenii în Banat. Mercantilismul european pe care Casa de Habsburg dorea să-l implementeze în Banat presupunea nu doar colonizarea imensului câmp panonic, ci și infuzia de capital prin care se putea asigura prosperitatea pe timp îndelungat a acestei provincii. Bazându-se pe experiența negustorilor aromâni pe piața otomană, dar și sesizând avantajele comerțului cu mătase, lână, bumbac, produse apicole și bovine de care se bucura Rusia, administrația austriacă a încurajat venirea negustorilor aromâni în Banat și în toate țările balcanice.⁸ În altă ordine de idei prin venirea negustorilor aromâni și intrarea lor în rândul elitei imperiului, Casa de Habsburg urmărea și lărgirea sferei de influență politică și economică în Balcani.⁹ Negustorii aromâni, proveniți dintr-un popor „cu spirit elastic și energie neadormită” s-au organizat foarte repede în colonii pe întreg cuprinsul Banatului, la Timișoara, Panciova, Mehadia, Caransebeș și Ciacova. Privilegiile cetățeniei austriece, libertatea de a circula pe tot cuprinsul imperiului otoman pentru a practica negoțul și scutirea de serviciu militar, dar și pericolele la care au fost expuși ca negustori călători, precum și insecuritatea averii au făcut ca un important segment al negustorilor aromâni să adopte un alt mod de viață mai sedentar. De aceea, achiziția de domenii printre negustorii aromâni ia un nou avânt în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

Una dintre cele mai importante familii de aromâni care s-au stabilit în Banat a fost familia Mosca. Frații Naum și Constantin Mosca au achiziționat în anul

⁷ Ibid., 68

⁸ Anastase N. Hacıu, *Aromânii, comerț, industrie, arte, expansiune, civilizație* (Focșani, 1936), 302.

⁹ Ibid., 316.

1781 domeniul de la Ivanda.¹⁰ Domeniul de la Ivanda a fost inclus în grupa a treia valorică și a fost achiziționat de frații Mosca contra sumei de 47.600 de forinți.¹¹ Totuși, diploma de înnobilitare face referință la această sumă drept gaj pentru o eventuală moștenire de parte feminină și pentru ridicarea a mai multor edificii necesare administrației domeniului.¹² Odată cu achiziționarea domeniului și accederea în rândul nobilimii austriece, familia Mosca a primit și apelativul *de Ivanda*. Totodată, fraților Mosca le-a fost atribuit și un însemn heraldic care cuprindea: un scut militar vertical despărțit în diagonală din stânga în azuriu și auriu, partea de deasupra (diagonalei) împodobită cu o fâșie argintie în valuri, curgând ca un râu, partea dreaptă a scutului cuprinde un stup auriu de albine în jurul căruia roiesc zece albine având culoarea aceluiași metal nobil, partea de mai jos a scutului, adică cea stângă, va fi acoperită cu un cap negru de bizon, pe scut se sprijină un coif rotund cu cunună, într-o poziție oblică, conform cutumei, cunună obișnuită a fi dată nobililor, iar în vârf un braț înzăuat între două aripi de acvilă neagră, o suliță a cărei extremitate de aur străfulgeră, amenințând cu o lovitură măreață, cu fâșii aurii și altele azurii, asemănătoare celor aurii.¹³

Familia Mosca este relativ anonimă istoriografiei bănățene. Primele informații, dar și cele mai precise le aflăm din conținutul diplomei de înnobilitare din anul 1782. Aflăm astfel că, spre deosebire de nobilimea militară care a primit titlul nobiliar datorită contribuției militare, frații Naum, în unele izvoare Naun, și Constantin Mosca (*Moska*, *Moszka*) au primit înnobilitarea mulțumită serviciilor mercantile aduse de tatăl lor Casei imperiale pe cursul Dunării până la Marea Neagră. Acest titlu nobiliar a fost reconfirmat și în anii 1784¹⁴ și 1795.¹⁵ Tot din diploma de înnobilitare aflăm că familia Mosca a adus importante servicii apiculturii bănățene, stăruind să repopuleze șeptelul apicol al regiunii prin îndemnul adresat mai multor familii de apicultori grecești să se așeze în Banat unde aveau să-și continue îndeletnicirea.¹⁶

¹⁰ Kovács Géza, *A Bánság demografiai és gazdasági fejlődése (1716–1848)* (Szeged, 1998), 282; Церовић Љубивоје, Срби у Румунији (Нови Сад, 1997), 254; Ivanda este sat aparținător comunei Giulvăz, județul Timiș, la 36 km vest de municipiul Timișoara.

¹¹ S-a opinat în unele lucrări că prețul plătit pentru domeniul de la Ivanda ar fi în valoare de 43.000 de forinți cu 5666 de forinți mai mult decât prețul inițial afișat la începutul licitației. Rónay Elemér, Gilicz János, Marosvári Attila, *A Zombori Ronay család története* (Szeged, 2012), 54.

¹² Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (în continuare MNL OL), A 57 Magyar Kancelláriai Levéltár, Libri regii, vol. 52, 211 – 214; A 39 Acta generalia 1782, nr. 3721.

¹³ Ibid.

¹⁴ Kőszeghi Sándor, *Nemes családok Pestvármegyében* (Budapest, 1899), 288

¹⁵ Nagy Iván, *Magyarország családai czimnerekkel es nemzekrendi tablakkal*, vol. VII (Pest, 1860), 571; Pap Gáborné, Pataky Lajosné, *A Forgach család levéltár* (Budapest, 1977), 94

¹⁶ MNL OL, A 57 Libri regii, vol. 52, 211 – 214; A 39 Acta generalia 1782, nr. 3721.

Despre activitatea familiei Mosca la Ivanda există foarte puține informații. Monografia comunei Giulvăz și ai satelor aparținătoare presupun că frații Naum și Constantin Mosca au întreprins între anii 1783 și 1784 acțiuni importante în vederea colonizării domeniului cu populație sârbească, în primul rând pentru a asigura forța de muncă necesară pe acest domeniu. Pare-se că această activitate a familiei Mosca a lăsat urme adânci în ceea ce privește configurația etnică a satului Ivanda, la întrepătrunderea secolelor XVIII și XIX, deoarece în anul 1837, într-un protocol al vizitațiunilor papale din Banat, Ivanda a fost denumită sugestiv *illyrica possessio*.¹⁷

Tot din această perioadă aflăm despre relațiile familiei Mosca de Ivanda și Dadányi de Gyúlvész.¹⁸ La data de 15 august 1793 familia Dadányi de Giulvăz a împrumutat sume importante de bani pentru a-și achita obligațiile față de trezoreria regală. În această conjunctură, frații Mosca au garantat pentru achitarea la timp a sumei împrumutate. Cum suma împrumutată de familia Dadányi nu a fost restituită la timp, Athanasii Balla a intentat un proces nobililor de Giulvăz și Ivanda. Procesul intentat a folosit două căi de atac, unul îndreptat împotriva lui Constantin Mosca și familia Dadányi pentru recuperarea sumei de 14.345 de florini, și unul împotriva familiei Dadányi și asociației de negoț deținută de Naum Mosca pentru suma de 40.000 de florini. Având în vedere că în diploma de reconfirmare a domeniului de la Ivanda din anul 1811 este pomenită doar văduva lui Constantin, presupunem că la acest proces a fost citată Konstantia Mosca ca moștenitoarea întregii averi active și pasive pe care a moștenit-o în urma soțului. Procesul intentat la tabla judecătorească a comitatului a fost mutat la scurt timp la tabla regească. Procesul, desfășurat la data 13 septembrie 1817, a constatat că nobilii de Giulvăz și Ivanda nu și-au achitat obligațiile față de creditor și au fost obligați la plata sumei restante și a cheltuielilor de judecată în valoare de 100 de florini.¹⁹ Athanasii Balla a câștigat cele două procese

¹⁷ Dan Buruleanu, Liana Păun, *Comuna Giulvăz, album monografic* (Timișoara, 2013), 44

¹⁸ La o privire periferică asupra genealogiei celor două familii, respectiv Mosca și Dadányi, găsim în aceeași perioadă amintiri ale istoricilor cu privire la frații Naum și Constantin Mosca și Dadányi, ceea ce ar duce la concluzia că ar fi vorba despre membrii aceleiași familii. Însă studiul genealogic și datele istorice confirmă că familia Mosca este originară din Moscopolie de origine aromână, iar familia Dadányi de origine migreliană sau chiar rusă. Ikonnikov Nicolas, *Le Noblesse de Russie* (Paris, 1963), 104 și urm, cu legături familiare distincte, ceea ce duce la o delimitare între cele două familii. În schimb există opinii conform cărora familia se trage dintr-o ramură aromână din sudul Peninsulei Balcanice. Mihail-Dimitri Sturdza, *Dictionnaire Historique et Généalogique des Grandes Familles de Grèce, d'Albanie et de Constantinople* (Paris, 1983), 83.

¹⁹ Molnar Stephanum, *Sententiae Excelsae Curiae Regiae* (Pestini, 1823), 355,356. Mulțumim pe această cale domnului dr. Adrian Magina de la Muzeul Banatului Montan Reșița pentru sprijinul acordat și informațiilor oferite pentru finalizarea acestui articol.

cu familiile Mosca și Dadányi, iar sumele obținute au fost folosite, conform testamentului său, pentru finanțarea colegiilor reformate de la Debreczin și Sarospatak, precum și pentru Gimnaziul evanghelic din Bratislava, precum și pentru întreaga *Fundațiune Balla*, pe care acesta a întemeiat-o.²⁰

Despre Naum Mosca știm că a fost unul dintre aromânii din Pesta care s-a înscris pe lista petiționarilor solicitanți ai unei biserici separate de cea a sârbilor, în contextual în care patenta din anul 1782 prevedea o oarecare detașare a vieții spirituale a aromânilor și a grecilor de cea a sârbilor din Mitropolia de Karlovitz.²¹ Tot atunci, la data de 2 iulie 1789, familia Mosca a fost înregistrată pe baza raportului Goszlath cu 12 membri, care trăiau în Buda și Pesta.²² În afară de o parte din domeniul de la Ivanda, Naum Mosca deținea și un imobil la Pesta, pe care l-a achiziționat prin cumpărare în anul 1783, imobil pe care l-a deținut până în anul 1792. Imobilul, situat pe Lipot utca la nr 173/225, a fost folosit de o parte din familie pentru reședință de iarnă.²³ La acestea adăugându-se faptul că în jurul anului 1796 Naum deținea un prosper centru de negoț cu lână la Pesta, iar Constantin la Viena în co-participațiune cu baronul Simon Sina.²⁴ Naum Mosca era unul dintre membrii marcânți ai societății nobiliare din Banat de confesiune greco-ortodoxă, el fiind ales alături de baronii Csernoevics, Nako și nobilii Damazskin, Putnik și alții ca reprezentant al nobilimii la Soborul bisericesc care s-a ținut la Timișoara în anul 1790.²⁵

Constantin Mosca a fost căsătorit cu Konstancia, născută nobila Paziazi. Aceasta a cerut reconfirmarea dreptului de proprietate pentru întreg domeniul de la Ivanda, fapt care a fost confirmat de împăratul Francisc I la data de 22 februarie 1811. În diploma de confirmare este menționată văduva lui Constantin Mosca, Konstancia *nata Paziazi*, drept unica moștenitoare a domeniului de la Ivanda. Pare-se că cei doi soți nu au lăsat moștenitori în urma lor, deoarece în urma morții Konstanciei, pare-se în anul 1811, domeniul a reintrat în proprietatea trezoreriei imperiale și, ulterior, a fost vândut lui Stephan Karatson.²⁶ Însă acest lucru nu explică cum a trecut întregul domeniu de la Ivanda în proprietatea lui Constantin Mosca. În lipsa dovezilor concludente, putem emite doar supoziții în ceea privește trecerea în proprietatea lui Constantin Mosca a întregului domeniu de la Ivanda; fie Naum Mosca a murit înaintea fratelui fără să lase

²⁰ *Foaia diecesană*. Organ al Eparchiei gr. or. rom. a Caransebeșului V, nr. 29 (22 iulie/ 3 august 1890), 1–2.

²¹ Церовић, Срби у Румунији, 158.

²² Maria Berényi, *Cultura românească la Budapesta în secolul al XIX-lea* (Giula, 2000), 12.

²³ *Ibid.*, 9

²⁴ Amelie Lanier, *Die Geschichte des Bank – und Handelshauses Sina* (Europäische Hochschulschriften, 1998), 48.

²⁵ Церовић, Срби у Румунији, 164.

²⁶ MNL OL, A 57 Libri Regii, vol. 63, 24–31; A 39 A 39 Acta generalia 1811, nr. 2143.

urmași, iar partea lui din domeniu a trecut în proprietatea fratelui, fie cei doi frați și-au împărțit averea familiei. Cea de-a doua supoziție este susținută indirect de faptul că pe Naum Mosca îl găsim printre membrii marcantți ai societății nobiliare aromâne în Pesta. Activitatea sa pentru obținerea unui lăcaș de cult al aromânilor în Pesta, precum și averea imobiliară deținută aici conduc la concluzia unei divizări a familiei Mosca: Naum a continuat să trăiască la Pesta, iar Constantin a rămas să dețină domeniul de la Ivanda până la moarte. Pe lângă acest domeniu, Constantin a mai deținut o clădire impunătoare în Buda pe care a zălogit-o contra sumei de 100.000 de forinți contelui Esterhazy Janos în anul 1796.²⁷

Am văzut adineori că cea mai mare parte a familiei Mosca a fost înregistrată la primăria orașului Pesta. Familia este menționată în anul 1789 cu 12 membri, neprecizându-se însă numele lor. De aceea este foarte greu de alcătuit un arbore genealogic al acestei familii. Totuși, sporadic, istoriografia ne amintește despre unii dintre membrii acestei familii. Astfel, în anul 1815, văduva lui Gyira Anasztaz, Mosca Maria, și văduva Katalin Tuzinsky, născută Mosca, au primit reconfirmarea titlului nobiliar.²⁸ Nu se poate preciza cu exactitate gradul de rudenie a celor două nobile doamne cu frații Naum și Constantin. Un alt nume important din familia Mosca a fost nobilul Anton Moska din Pesta, care a deținut funcții importante în administrația orașului Pesta, fiind amintit într-o scrisoara datată 4 iunie 1783. Despre acesta se precizează că ar fi fost negustor de religie greco-orientală, originar din Moscopolie. De asemenea, aflăm din procesul familiei Mosca cu Athanasii Balla și despre Bernaum Mosca ca moștenitor al Asociației de negustori deținută de familia Mosca din Pesta.²⁹ Sperăm ca cercetările ulterioare să scoată la lumină noi date cu privire la această familie, completând și întregind astfel istoria familiei Mosca, în special, și a nobilimii bănățene în general.

Redăm anexat textul integral al diplomei de înnobilitare și traducerea din limba latină pe care am obținut-o din partea domnului prof. univ. dr. Dan Negrescu, căruia îi mulțumim pe această cale pentru sprijinul acordat.

„Collatio Armorum et simul Donatio super Possessione
Ivanda, Comitatus Torontaliensi ingremiata, Naum et
Constantin Moska, Fratibus germanis clementer facta

Num: 3721, Anni 1782

Nos Josephus Secundus: insertus Titulus Medius in Principio praesentibus
Libri reperibilis: Memoriae comendamus tenore significantes quibus expedit

²⁷ Hudi József, *Penzesgyőr története* (Veszprem, 1998), 78.

²⁸ Kőszeghi, *Nemes családok*, 288

²⁹ Molnár, *Sententiae Excelsae*, 356

Universis, quod Nos cum ad nunnulorum Fidelium Nostrorum humilliam Supplicationem, Nostrae propterea factam Majestati, tum vero benigne attendis, et consideratis Fidelitate, ac fidelibus Servitiis Fidelium Nostrorum Naum, et Constantin Moska fratrum germanorum, quae iidem ex innato erga altissimum servitium Nostrum Regium Zelo, quo non mode genitor Eorundem jam defunctus amplum in Regno Nostro Hungariae Quastium longa armorum Ferie exercendo Aerarium Nostrum pro viribus adaugere conatus fuit, verum ipsi quoque multas Graecae Nationis Familias apibus abundantes persuadendo ut relictis Turccicis Ditionibus in Caesareo Regiis Provinciis Nostris Haereditariis se se collocarent insuper vero Comercium, quod per Danubium ad Mare Nigrum praeteritis Annis feliciter acceptum est, sua quoque ex parte Velut Societatis huius Membra zelose, laudabiliterque coadjuvanto, non leve Republicae universae Emolumentum procarando sacrae praepimis dicti Regni Nostri Hungariae Coronae, ac deinde Maiestati Nostrae, et consequenter Augusta quoque Domui Nostro fideliter, et constanter iherunt, ac impenderunt et deinceps etiam pari Fidelitatis et Constantinae fervore se exhibituras et impensas polliventur, Totalem et integram Possessionem Ivanda, comitatu Torontaliensi ingremiatam, ac Armis Caesarea Regiis postquam partes Banaticae per funestram a paedicta Sacra Regni Hungariae Corona Avulsionem ultra Duo saecula sub hostili potestate genuissent, revindicatam, taliterque Jure Armoru ad Dispositionem Collationemque Regiae Majestatis Nostrae devolutam, et pertinentem totum item et omne jus Nostrum Reggium si quod in praedicta Possessione Ivanda etiam aliter qualitercunque haberemus, aut eadem et idem Nostram ex quibuscunque Causis Viis, Modis, et Rationibus concerneret Majestatem, simul cum Ejusdem Utilitatibus, Beneficiis, emolumentis et appertinentiis quibuslibet, Terris scilicet Arabilibus, cultis et incultis, Agris, Pratis, campis, pacuis, Fanetis, faenetibus, sylvis, nemoribus, virgultis, montibus, collibus, vullibus, vineis, vinearumque, promontoriis, jure item montano aquis, fluviis, piscinis, piscaturis, paludibus, et aquarum decursibus molendis, et eorundem locis praxatoriis, educillis item et Macellis, generaliter vero quarumlibet utilitatum, et pertinentiarum suarum integritatibus, quovis Nominis Vocabulo vocitatis ad praerecensitam antiquo spectant ac pertinere debent aub suis veris Metis, et antiquis lunitibus existent et habitis eisdem Fratibus germanis Naum et Constantin Moska, haeredibusque et posteritatibus eorundem masculini quidem sexus jure perpetuo et irrevocabiliter faeminei sexus descendentibus autem titulo inscriptio in summa 47600 florenos id et quadeaginta septem Millium sexcentorum florenum per dictos impetrantes ad aerarium Nostrum Camerale Regium unmeratorum, praetio item meliorationum, vel utilium, et necessariorum aedificiorum sumptibus procurandorum, et non ex ipso Fundo sua sponte promanantium, impotatis

tamen oneribus per sexum masculinum inducendis sub evictione Fisci Nostri Regii, ad vires praedeclaratae sumae ad aerarium Nostrum camerale Regium assumpta benigne dederimus, donaverimus, et contulerimus imo damus donamus, et conferimus, jure quo supra uten possiden pariter et haben: salvo jure aliena praesentim vero ecclesiarum DEI: Harum Nostrarum secreo sigillo Nostro, quo ut rex Hungariae Apostolicus utimur impendenti comunitarium vigore Testimonio Litterarum quas Nos in formam Privilegii redigi faciemus, dum eadem Nobis in specie fuerint reportatae.

Et siquidem antenominati germani Fratres Naum et Constantin Moska virtute praesentium Nostrarum benignarumlitterarum Donationalium una cum Haeredibus, et posteritatibus suis utrumque sexus universis Dei benedictione e propriis lumbis legitime jam natis, et nascituris, in Caetum et numerum verorum, ac indubitatorum praenotati Regni Hungariae, et Partium ei annexarum Nobilium juxta Titulum quartum Partis primae Suapte cooptarentur, et adscriberantur, ac a modo imposterum futuris, et perpetuis semper temporibus, omnibus illis praeiis honoribus indultis privilegiis libertatibus juribus praerogativis et immunitatibus, quibus reliqui veri, antiqui et indubitati repetiti Regni Nostri Hungariae, Partiumque ei annexarum Nobiles hactenus quomodolibet de jure, vel antiqua consuetudine usi sunt et gavis utunturque et gaudent cum universis utriusque sexus haeredibus et posteritatibus suis usuri fruitari et gavisuri essent; hinc in ulterius Nostrae erga eosdem fratres germanos Naum et Constantin Moska Gratiae clementiae et liberalitatis testimonium, veraeque et indubitatae nobilitatis signum haec arma seu nobilitatis insignia: Scutum videlicet militare erectum, cyano et auro sinistro diagonaliter sectum, superinducto ipsi sectioni baltheo argento tincto, et undulato, seu in fluvii formam decurrente, pars scuti dextra cyanea continet Alveare apum Aureum, volitantibus, circa illud decem Apibus nobiliori itidem metallo tinctis, pars dem scuti inferior seu sinistra oneratur Bisonis capite atro, scuto incumbit galea tornearia, coronata, clatrataque, seu aperta, situ pro more obliquo, nobilibus dari consueta ac apice Brachio Ctaphractura armato et inter duas allas aquilinas nigras, Framea, cujus capulum auro fulget, ictum minitante fastigiara, laciniis hinc aureis, et cyaneis illint similiter eureis, et atris scuti latera decenter ac venuste exornantibus quomadmodum haec omnia in principio, seu capite praesentium litterarum nostrarum Privilegialium Pictoris edocta manu, et artificio propriis et genuinis suis coloribus, clarius depicta lucidius ob oculos intuentium posita conspicerentur, et per Eos haeredibus posteritatibus eorundem legitime, jam natis et in infinitum DEI benedictione nascituris utriusque sexus universis danda duximus, et conferenda; decentes, et ex certa Nostra scientia, animoque deliberato concendes, ut ipsi a modo imposterum futuris et perpetuis semper temporibus eadem arma seu nobilitatis insignis

amore aliorum verorum antiquorum et indubitatorum praenotati Regni Nostri Hungariae partiumque ei adnexarum Nobilium sub eisdem iuribus, praerogativis indultis libertatibus, et immunitatibus quibus iidem natura, vel antiqua consuetudine usi sunt, et gavisi, utunturque et gaudent ubivis in praeliis certaminibus, Pugnis, Hastiludiis, Torneamentis, Monomachiis, ac aliis omnibus et singulis quibuscunque militaribus, et Nobilitaribus exercitiis nec non sigiliis, Velis, Cortinis, Aulaeis, Armulis, Vexillis, Clypeis, Tentoriis, Domibus, et Sepulchris, generaliter in quarumlibet Rerum et expeditionum generibus sub merae verae sincere et indubitatae Nobilitatis Titulo, quo eos ab omnibus cujuscunque Status, Gradus, Honoris, Honoris, Dignitatis, et praeminentiae Hominibus insignitos, et ornatos dici nominari, haberi, et reputari volumus, et mandamus, ferre gestare, ac illis in aecum uti fruit et gaudere possint, ac valeant atque possint. Datum per manus fidelis Nostri Nobis sincere Dilecti spectabilis am magnifici comitis Caroli Palffy ab Erdőd perpetui Comitiss in Vöröskő Comitatum Possoniensis quidem perpetui, Zempliensis vero supremi Comitiss Arcisque Nostrae Regiae Possoniensis haereditarii Capitanei Cameraris, Consiliarii que Nostri actualis, intii, et per Regnum Nostrum Hungariae Aulae Nostrae pro Cancelarii in Archi Ducali Civitate Nostra Vienna Austriae, Die trigesima mensis augusti, anno Domini Milessimo septingentesimo, octuagesimo secundo, regnorum Nostrorum Romani decimo octavo; Hungariae Bohemiae et reliquorum armo secundo. Josephus mp: Comes Carolus Palffy mp: Josephus Jablanczy mp; collatae sum ipso originali per Registrator Bisztriczey mp.³⁰

Ofrandă armelor (luptătorilor) și în același timp donație privitoare la posesiunea Ivanda cuprinsă în comitatul Torontal, făcută cu bunăvoință fraților de aceeași părinți, Naum și Constantin Moska.

Noi, Iosif al II-lea etc. dăm de știre, prin cuprinsul scrisorii de față, făcând cunoscut tuturor celor cărora li se cuvine, că la rugămintea supusă a prea multor fideli ai noștri, adresată Maiestății noastre, precum și luând seamă cu bunăvoință și având în vedere fidelitatea și credincioasele servicii ale fidelilor noștri Naum și Constantin Moska, frați din aceeași părinți, pe care aceștia din înnăscut zel le-au arătat față de prea înalta slujire regească a noastră, zel pe care nu doar tatăl acelorași, acum decedat, l-a vădit în regatul nostru al Ungariei ocupându-se în îndelungatul repaus al armelor și străduindu-se din toate puterile să sporească erariul nostru, și chiar frații înșiși lămurind multe familii de națiune grecească bogate în stupi, ca după părăsirea stăpânilor turcești să

³⁰ Libroum Regiorum.

se adune laolaltă în provinciile noastre regale ereditare din punct de vedere crăiesc (imperial), apoi comerțul care e pe Dunăre până la Marea Neagră a fost primit din plin în toți anii care s-au scurs, ba chiar, ca membri plini de zel ai acestei societăți (de comerț) aducând ajutor în mod laudabil, îngrijindu-se de binefacerea, deloc ușoară, pentru întregul sfânt Stat, pentru cei dintâi ai numitului nostru regat al coroanei Ungariei, iar apoi Maiestății noastre, vădindu-se statornici față de augusta noastră Casă, și s-au consacrat de la început și cu egală fidelitate constantiniană și fervoare s-au oferit să dea dovadă de ele și de sacrificii, iar pentru acestea întreaga posesie Ivanda, cuprinsă în comitatul Torontal și reprimată prin armele regești după ce ținuturile banatice au gemut mai mult de două veacuri sub puterea dușmană, prin ucigătoarea smulgere din sacra coroană a regatului ungar, și tot astfel, prin dreptul armelor, întoarsă ca ofrandă la dispoziția maiestății noastre, chiar dacă în sus numita posesiune Ivanda avem și altele de orice fel fiind părți de același fel ținând de Maiestatea noastră prin cauza, căi, măsuri și socoteli, împreună cu utilitățile aceleiași posesiuni, cu beneficiile, cu avantajele de orice fel să le aparțină acelora, cu pământurile arabile, cultivate sau necultivate, ogoare, pajiști, câmpii, pășuni, fânețe păduri, dumbrăvi, stufărișurile, munții, colinele, viile, înălțimile după legea muntelui, apele, râurile, heleșteie pentru pescuit, bălțile mlăștinoase, cursurile apelor pentru mori și locurile de folosință a acelora, măcelăriile și în general oricare dintre utilități și în întregime toate cele ce țin de ele, toate cele numite cu cuvântul care le desemnează și care din vechime privesc posesiunea numită mai sus trebuie să se păstreze între adevăratele lor hotare și să se arate între vechile hotare și să fie posedate de aceiași frați Naum și Constantin Moska di aceiași părinți, și moștenitorilor lor bărbătești și celor din viitor pe vecie, conform dreptului și în mod irevocabil, iar urmașilor de sex feminin cu titlul de înscris în sumă de 47600, adică patruzeci și șapte de mii și șase sute de florini, prin numiții care au obținut acelea (enumerate) să fie numărați la erariul nostru cameral regal, ca preț al îmbunătățirilor sau pentru înălțarea clădirilor utile sau necesare ce vor trebui administrate și care nu provin chiar din domeniu, totuși puse pe seama poverilor sexului masculin, induse sub evicțiunea fiscului nostru regal, vom da cu bunăvoință cele atribuite ca sumă erariului nostru cameral regal, vom dona și vom aduna laolaltă, ba chiar dăm și donăm și atribuim de drept cele de mai sus spre folosință, spre posedare și în egală măsură spre avere; mulțumită dreptului, bunurile străine sunt în prezent cu adevărat ale bisericilor lui Dumnezeu; prin sigiliul nostru secret de care ne folosim ca rege apostolic al Ungariei, dăm putere testimonială înscrisurilor ce noi am pus să fie redactate în forma privilegiului, de vreme ce ne-au fost prezentate în față.

Și, dat fiind că mai sus-numiții Naum și Constantin Moska, frați din aceiași părinți, prin puterea înscrisurilor noastre donaționale de față, purtătoare de

bunăvoință, împreună cu moștenitorii și urmașii lor de ambele sexe, prin binecuvântarea lui Dumnezeu și în mod legitim pentru părțile lor care au zămislit și vor zămisli, să fie primiți în rândurile celor adevărați și neîndoielnici și înscriși ca fiind ai regatului Ungariei și a părților anexate, conform titlului al patrulea din prima parte, și nu doar în viitorime ci veșnic în timpurile nepieritoare, cu toate onorurile acordate și libertățile și prerogativele juridice și imunitățile celorlalți îndreptățiți ai vechiului și neîndoielnic reprimutului nostru regat al Ungariei și al părților celorlalte anexate, de drept să se bucure ca nobili conform vechii cutume și bucușii să se folosească de ele pe viitor, de aici urmează mărturia grației și îngăduinței noastre față de aceiași Naum și Constantin Moska, frați din aceiași părinți, adică aceste arme ca semn al adevăratei și neîndoielnicei nobilități, adică semnele nobilității: un scut militar vertical despărțit în diagonală din stânga în azuriu și auriu, partea de deasupra (diagonalei) împodobită cu o fâșie argintie în valuri, curgând ca un râu, partea dreaptă a scutului cuprinde un stup auriu de albine în jurul căruia roiesc zece albine având culoarea aceluiași metal nobil, partea de mai jos a scutului, adică cea stângă, va fi acoperită cu un cap negru de bizon, pe scut se sprijină un coif rotund cu cunună, într-o poziție oblică, conform cutumei, cunună obișnuită a fi dată nobililor, iar în vârf un braț înzăuat între două aripi de acvilă neagră, o suliță a cărei extremitate de aur străfulgeră, amenințând cu o lovitură măreață, cu fâșii aurii și altele azurii, asemănătoare celor aurii, iar laturile scutului convenit și plăcut, cu împodobiri precum toate cele de la început sau în frontonul prezentei scrieri de privilegieri, prin priceputa mână a pictorului, și prin meșteșug în culorile sale proprii și firești să poată fi privite în ansamblu de ochii privitorilor pictate mai clar și mai strălucitor, am decis că toate acestea trebuie oferite în mod legitim celor deja născuți dar și moștenitorilor de ambele sexe ce, prin binecuvântarea lui Dumnezeu, se vor naște, cuviincioși și, după știința noastră sigură, îngăduitori prin chibzuit gând, înșiși pe viitor și pe veci în vremurile viitoare, de aceleași arme și cu dragoste pentru însemnele nobilității ale adevăratelor și neîndoielnicelor ținuturi adăugate amintitului regat al Ungariei, prin aceleași legi, să se folosească aceiași de prerogativele liberatoare îngăduite și de imunitățile prin natură sau prin vechea cutumă, și să se bucure și să se folosească în toate luptele și bătăliile, în întreceri cu sulițele și toate celelalte ce sunt militare și în nobilele exerciții; nu doar prin sigiliul de pe draperii, cortine de teatru, stindarde, scuturi, corturi, case și morminte și în general de pe titlurile de înnobilitare, și voim ca aceia să fie împodobiți, numiți și socotiți de către toți, ci fiecăruia să-i fie considerat statutul, gradul, onoarea, demnitatea, ca distinși printre oameni și încredințăm să poarte și să se poată bucura și folosi de acelea și să fie în putere și să fie sănătoși.

Data prin mâna credinciosului nostru și îndrăgîtilui magnific comite Carol Palffy de Erdod, comite în Vorosko din comitatul Pojoni (Bratislava) comite

de Zemple al cetății noastre regale Pojoni, căpitan cameral ereditar, consilier al nostru, iar prin regatul nostru al Ungariei, (dat) în cancelaria arhiducului nostru oraș Viena din Austria. În ziua a treizecea a lunii august, în anul Domnului 1782, al optsprezecelea al domniei noastre romane, al Ungariei și al Boemiei și al celorlalte, Iosif, cu propria mână, comite Palffy, Iosif Jablanczi cu propria mână, au fost trecute în scris cu propria mână de registratorul Bisztriczey.

THE NOBILIARY FAMILY OF MOSCA OF IVANDA

Abstract

One of the most important aspects of the social life after the Banat liberation from the Ottomans' domination was the nobiliary life re-structuring in concordance with the new standards and needs of the political and economical events of that time. The historians in the Banat and also the nobiliary families' descendants have shown these last years an intense concern in putting in light the history of each noble family. Any of those families played a more or less important part in the Banat and the Hapsburg Empire history and let by that more or less accessible data. One of those families on which historians have few written is the family of Mosca of Ivanda, of an A-Romanian origin, which asserted itself in the Banat through contributions to the mercantile system of the Empire during the end of the 18th century–beginning of the 19th one. The subject we have tackled unpretending to be an exhaustive investigation, may be a contribution to studying the nobiliary phenomenon in the Banat.

